

הצבי ודעך

יו"ל ע"י מוסדות קוסון בארץ
בנשיאות אדמו"ר שליט"א
בני ברק - גבעת זאב

מכון בני שלשים

בס"ד • פרשת בראשית תשפ"ג

גליון מס' 81 • שנה ג'

דברי תורה

מאת כ"ק אדמו"ר שליט"א

אגדה מהיכן אורה יצא לעולם, אמר לו נתעטף הקדוש ברוך הוא כשלמה והבהיק כל העולם כולו מזיו הדרו וכו' שנאמר עוטה אור כשלמה נוטה שמים כיריעה [תהלים קד ב]. ולפי"ז יש לפרש ויאמר אלקים יהי אור ויהי אור, היינו כביכול עצמותו ב"ה היה לאור והבהיק כל העולם מזיו הדרו.

ויאמר אלקים יהי אור וגו'. חמש פעמים כתיב אור בפסוקי יום ראשון דמעה בראשית, כנגד חמשה חומשי תורה, תורה אור. ולכן מצינו שבחמשה חומשי תורה נרמזין מעשי המנורה, כמו שהביא הרמ"א בספר **תורת העולה** [ח"א פט"ז], ספר בראשית מתחיל בפסוק אשר בו שבעה תיבות, נגד שבעה נרות, שמות י"א תיבות נגד י"א כפתורים, ויקרא תשעה תיבות נגד ט' פרחים, במדבר י"ז תיבות נגד גובהה של מנורה שהיא י"ז טפחים ומשהו דברים כ"ב נגד כ"ב גביעים, ונרמז בפסוק פתח דבריך יאיר מבין פתיים [תהלים קיט קל].

ואם לא תיטיב לפתח חטאת רובין. מה ענין רביצה כאן, י"ל מלשון תרביצא ולימוד כמו"ש בגמ' [פנחות פב]. ובתרביצא אמור פירש"י בבית המדרש שמרביצים בו התורה אמרו, היצה"ר יושב לפתח אדם משעה שבא לפתח העולם ומרביץ בו לימוד דרך חטאת. כמו שפרש"י [פסוק כא] מנערי - מנעריו כתיב משננער לצאת ממעי אמו נתן בו יצר הרע.

ובכל דגי הים בידכם נתנו. לכאורה הוה ליה למימר וכל דגי הים וכו' מה הוא אמרו ובכל, י"ל עפ"י הנודע שנשמות צדיקים מגולגלים בדגים כמו"ש זקה"ק בס' **בני יששכר** [סיון מאמר ה' אות ח"י] ולפעמים גם צדיקים היושבים בגן עדן צריכין עוד להתגלגל על איזה דקדוק שלא קיימו אבל מתגלגלים בדגים שאינם צריכים לצער שחיטה ונאמר בהם אסיפה [במדבר יא כב] כמו המיתה אצל הצדיקים דנקרא אסיפה [בראשית כה ח] עיין כל זה בכתבי מרן האריז"ל ע"כ. וזה שאמר 'ובכל' דגי הים כלומר אלו הנשמות הנמצאים בתוך הדגים, בידכם ניתנו להעלותם ולתקנם ע"י אכילתם בסעודות ש"ק ובסעודת מצוה.

ויצא קין מלפני ה' וישב בארץ נוד קדמת עדן.

מעשיו הגיד לעמו שאם יאמרו וכו', הרי הרויח הכתוב בראשית ברא וכו' ב' דברים, א' סיפור בריאת העולם ב' מתנת הארץ הטובה לבני ישראל וזו היא אכן חכמה.

בראשית ברא. פירש"י לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה לכם וכו' כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גויים. י"ל עפ"י"ש בזה"ק פ' בלק [קצ"ב ע"ב] וזרח משעיר למו, משעיר ממש נפק נהורא לישראל וכו'. וכתב הרמ"ק באור יקר ינוקא [שער ט סימן ו כרך יד עמ' קנ] כי מעת שבאו האבות ונעשו מרכבה אברהם לחסד יצחק לגבורה, נאחזו בזכותם ישמעאל מצד החסד עשו מצד הגבורה, וכשיצאו הם ובניהם לתרבות רעה ונשתמדו לע"ז והם תחת ממשלת רה"ב וס"מ זה מימין וזה משמאל עדיין היו עולים ושואלים חלקם ושפעם משורשם שבקדושה, והיה להם מהלך ושביל וניצוץ נמשך מן הקדושה אל הקליפות, והוא הנהירו, וכשבה הקב"ה לברר חלקו ונחלתו שהם בני ישראל מבין שאר האומות וליתן להם את התורה, רצה לטהר כל הקדושה שלא יהיה לעשו וישמעאל שום חלק בה כלל ועיקר, ולכן בא לשעיר ובא לפארן כדי שהם מעצמם יפקירו את צד הקדושה שבהם ויסתלקו לגמרי מעליהם, ותשאר השכינה הקדושה וניצוצותיה על ישראל לבדם בקדושה ע"כ.

וז"ש לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה שהיא מצוה ראשונה, אבל אז היו אומות העולם טוענים שגם להם חלק וניצוץ בתורה בזכות אבותיהם, לכן הוצרך לספר השתלשלות תולדות אברהם יצחק ישמעאל ועשו ואיך נפרדו הם מעל ישראל ומיאנו בקבלת התורה והפקירו חלקם, וזהו כח מעשיו וכו' לתת להם נחלת גויים, היינו נחלתם וניצוצות שהיו בהם ניתנו לשאר ולא יהיה לאו"ה חלק בתורתנו הקדושה.

יהי אור ויהי אור. בדעת זקנים לבעה"ת נתן טעם למה לא כתב ויהי כן כמו"ש בכל הנבראים, וכן הקשה הרמב"ן, ותיירץ לפי שלא עמד האור בתכונה הזאת כל הימים כשאר מעשה בראשית, וכונתו שהרי אח"כ ביום הריעי נגזר אור זה כמו"ש חז"ל. ועדיין קשה דהלא לשעתו מכאן עד יום ד' נשאר האור הגדול בתכונה הזאת והל"ל ויהי כן, ונראה לומר בלחשה עפ"י"ש במדרש [ויקרא פ"א יז] ר' שמעון בן יהוצדק שאל לר' שמואל בר נחמן בשביל ששמעתי עליך שאתה בעל

בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ. פירש"י אמר רבי יצחק לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה לכם שהיא מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל ומה טעם פתח בבראשית, משום כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גויים, שאם יאמרו אומות העולם לישראל ליסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גוים, הם אומרים להם כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, ברצונו נתנה להם וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו, הנה טעם נפלא נתן לפתיחת התורה כדי להודיע זכותם של בני ישראל בארץ ישראל, אבל עדיין תקשי למה פתח בזה, אכתי הו' ליה לפתוח בהחודש הזה לכם שהיא מצוה ראשונה וכו' ואח"כ יספר בראשית ברא וכו', כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים. י"ל בצחות לאו כל איש ישראל בקי בפרשיות התורה ובפסוקיה, ואם לא ימצא כתוב זה בראשונה, עד שימצא אדם בעל קרקע בא"י את הפסוק בראשית ברא וכו' יעמדו עליו או"ה בטענת לסטים אתם ויגרשוהו מנחלתו, לפיכך הקדים ופתח את התורה בפסוק בראשית כדי שכל אדם גם כי אינו בקי במקרא יוכל להשיב על אתר ולהוכיח בעלותו על הקרקע בפסוקי בראשית.

בראשית ברא אלקים וגו' בתרגום ירושלמי ובזה"ק תרגום בראשית בחכמה. מה ענין חכמה לכאן, י"ל עפ"י"ש **אאמו"ר** ז"ל על מ"ש חז"ל [שבת קיז:] דתקיעת שופר ורדיית הפת חכמה ואינה מלאכה, מאי חכמה, תקי"ש נקראת חק כמו"ש תקעו בחודש שופר וכו' כי חק לישראל הוא [תהלים פא ה], ובגמ' אמרו [ביצה טו.] חק לישנא דמזוני, הרי דע"י השופר מעוררים את שפע הפרנסה, ובגמ' [תענית ח:] איתא בימי רבי שמואל בר נחמני הוה כפנא ומונתא, אמרי היכי נעביד ניבעי רחמי אתרתי לא אפשר אלא ליבעי רחמי אמותא וכפנא ניסבול, אמר להו רבי שמואל בר נחמני ניבעי רחמי אכפנא דכי יהיב רחמנא שובעא לחיי הוא דיהיב דכתיב פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון. נמצא דע"י תפלה אחת הרויחו ב' דברים שהם חיים וגם מזוני, זו היא חכמה שע"י תפלה אחת פעלו להרויח ב' דברים, לכן נקרא שופר חכמה דמעורר מזוני וממילא זוכים גם לחיים עכ"ד.

ואולי זה נרמז במה שכרו חז"ל ב' הדברים יחדיו תקיעת שופר ורדיית הפת היינו פרנסה לחם לכל בשר. ולפי"ז י"ל הנה כאן עיקר כונת הכתוב בראשית וכו' לספר מעשי הבריהא, אבל פירש"י פתח בזה משום כח

מבואר בשער הגלגולים [הקדמה לו] וז"ל פסוק כי שבעתים יקם קין, יק"ם ר"ת יתרו, קין, קרח, מצרי. כי נפש קין להיותה נפש נאחזה בזוהמת הנחש מאד וגבר הרע שבה על הטוב שבה ונתגלגלה במצרי שהיה גוי. ומשה שהוא הבל רצה לתקנו על ידי שהרגו בשם המפורש שם בן מ"ב והוברר הרע שבה והעלה לבחי' הטוב שבה אל הקדושה ואז כנסה ביתרו שהיה גוי ועי"כ נתייגר גם הוא ביום שהרג את המצרי ע"כ. יש ליתן רמז ויצא קין מלפני יי ר"ת קין מלפני יתרו שנתקנו ע"י שם המפורש, וזהו ויצא קין מלפני ה'.

ולמקוה המים קרא ימים. פירש"י והלא ים אחד הוא אלא אינו דומה טעם דג העולה מן הים בעכו לדג העולה מן הים באספמאי. הנה כל הימים חד הם כמו"ש כל הנחלים הולכים אל הים, ואעפ"כ מציינו שינוי בטעם הדגים בכל מקום, מכאן יש ללמוד כי אין הקנקן קובע אלא מה שיש בתוכו, והגם שסדנא דארעא חד הוא, עכ"ז יש להבחין בין ארץ לארץ ובין עיר לעיר עפ"י חשיבות יושבי המקום

ולמקוה המים קרא ימים. פירש"י והלא ים אחד הוא אלא אינו דומה טעם דג העולה מן הים בעכו לדג העולה מן הים באספמאי. לפי זה קשה א"כ למה לא קרא גם לארץ ארצות לפי שאינו דומה טעם פירות ארץ זו וכו', וכן פרש"י פ' שלח לך [במדבר יג יח] את הארץ מה היא, יש ארץ מגדלת גבורים ויש ארץ מגדלת חלשים, יש מגדלת אוכלוסין ויש ממעט אוכלוסין, וכן מציינו אוירא דארץ ישראל מחכים [ב"ב קנח] וכו"ב שינויים באקלימים בכל ענין כנודע. וי"ל דביבשה מדבר על הסוג היינו סוג היבשה נקרא ארץ וזו הקרקע המוצקה אינה אלא סוג אחד בכל ארצות תבל, אבל הימים לא נקראו ע"ש הסוג דהיינו מים אלא ע"ש החפירה שבה נקוו המים כמו"ש 'ולמקוה' המים קרא ימים, ולזה קרא אותם ימים כי הרבה חפירות הם וכל ים בפני עצמו, וכפי טיב מקום החפירה כך טעם הדגים העולים ממנו.

ויאמר אלקים תדשא הארץ דשא עשב מזריע זרע עץ פרי וגו'. פירש"י שיהיה טעם העץ כטעם הפרי והיא לא עשתה כן אלא ותוצא הארץ וגו' ועץ עושה פרי ולא העץ פרי, לפיכך כשנתקל אדם על עונו נפקדה גם היא על עונו ונתקללה (וזה לא כדעת ר' פנחס במד"ר דס"ל אף הוסיפה על ציווי של הקב"ה לעשות רצון בורא עץ עושה פרי אף אילני סרק עושים פירות). בשפ"ח חובא קושית המהרש"ל (הובא בספר צידה לדור) מה טעם של האדמה ששינתה, ותיירץ משום שהקב"ה ציוה לאדמה שתוציא עץ פרי דומה לעשב שקלחיו ועליו שוים, אף זה יהיה עץ ופרי שוים, ואז האדמה לקחה סברא וק"ו ומה עשב שטבעו הוא שקלחיו ועליו שוים, אפילו הכי אי אפשר לאכלא אלא צריך מעט תיקון, אילנות שטבען כך ואינו סברא להיות שוה ק"ו שצריכין שינוי ותיקון, ומשום הכי לא עשתה כן ע"כ. וקשה דאם דרשה האדמה ק"ו זה הלא ק"ו היא מן המדות שהתורה נדרשת בהן ולמה נפקד עונו ונתקללה, והלא מציינו להלן ותוצא הארץ דשא עשב מזריע זרע למינהו ואמרו בגמ' [חולין סו] בשעה שאמר הקב"ה למינהו באילנות, נשאו דשאים קל וחומר בעצמן ומה אילנות שאין דרכן לצאת בערבוביא אמר הקב"ה למינהו אנו עאכ"ו מיד כל אחד ואחד יצא למינו, פתח שר העולם ואמר יתי כבוד ה' לעולם ישמח ה' במעשיו, הרי שדרשו חז"ל ק"ו זה לשבח כפירש"י שם [ד"ה ישמח] שכולן זהירין במצוותיו. וי"ל הנה הדשאים דרשו ק"ו ומכאן זה החמירו על עצמם וצא כל אחד למינו ולא בערבוביא, ולהחמיר ניתנה רשות לדרוש בקל וחומר, אבל האדמה חיסרה מדבר ד' ולא עשתה כמצותו להוציא עץ כטעם הפרי אלא הוציאה עץ עושה פרי ולא העץ פרי, ולהקל בק"ו ודאי לא ניתנה רשות במקום שהציווי מפורש מפי הקב"ה.

ותוצא הארץ דשא עשב מזריע זרע למינהו ועץ עשה פרי אשר זרעו בו למינהו. פירש"י אע"פ שלא נאמר למינהו בדשאים בציווייהן, שמעו שנצטוו האילנות על כך ונשאו ק"ו בעצמן כדמפורש

באגדה בשחיתת חולין. כותנו לדברי הגמ' [חולין סו] ומה אילנות שהם גדולים וענפיהם מרובים וגדולים ואינן יכולין לעמוד רצופין ואפילו אם יתערבו יחד יש היכר ביניהם דזה מין פלוגי, ואפילו הכי יצאו למינם, אנו שקטנים אנחנו ואם נהיה מעורבים יחד אין היכר בינינו, על אחת כמה וכמה שצריכין אנו לצאת למינינו. הקשה זק"ה בספר **אגרא דכלה** למה לא אמר הש"י בפירוש למינהו ולא יצטרכו לקל וחומר, והאריך שם והביא את אשר כתב כמה פעמים בספריו דהיי"ג מדות שהתורה נדרשת בהם המה מכוונים אל יי"ג מדות של רחמים, ובשם הרב הק' מהר"ב משה אמר אל נא רפא נא

ויתהלך חנוך את האלקים אחרי הולידו את מתושלח וכו' ויתהלך חנוך את האלקים ואינו כי לקח אתו אלקים. תמוה למה כפל הכתוב ויתהלך חנוך את האלקים אחרי הולידו ושוב ויתהלך חנוך וכו'. וי"ל עפ"מ ש"ב בס' אמרי יוסף בשם הר"ה ק"מ מסטרעליסק על פירש"י כאן צדיק היה וקל בדעתו לשוב ולהרשיע לפיכך מיהר הקב"ה וסילקו והמיתו קודם זמנו וכו'. ותימה לומר קל בדעתו לשוב ולהרשיע על חנוך שנהפך למלאך כמבואר בדברי רז"ל [ע"י תוס' יבמות טז: ד"ה פסוק זה], ותיירץ דהנה נודע שהצדיק הוא בבחינת הולך ואינו עומד במדרגה אחת כמלאך רק הולך ממדרגה למדרגה, וכל זה הוא על ידי שפוסל מעשיו הראשונים ומפשפש במעשיו ורואה שלא היה עבודתו עדיין בתכלית השלימות הצריך ומהרהר בתשובה על זה ומתחרט ומקבל על עצמו להוסיף בעבודתו מהיום והלאה, ועל ידי זה הולך ממדרגה למדרגה ובכל יום ויום מוסיף והולך בעבודתו יתברך, אמנם חנוך היה הולך ועולה ממדרגה למדרגה עד שבא למדרגה גדולה כל כך שלא היה רשאי לפסול עוד מעשיו הראשונים כי היה בתכלית השלימות ולא היה רשאי עוד לפסול עבודה כזו שאין למעלה הימנה ולהרשיע עצמו, אכן הוא עצמו היה בשפלות דרך הצדיקים שאינם מאמינים בעצמם עד יום מותם, ולכן היה יודע הש"ת שבדאי גם עתה יפסול עבודתו וירשיע עצמו וירצה להוסיף עוד בעבודתו לילך למדרגה יותר גדולה, וזה לא היה רצון הש"ת שיפסול עוד עבודה הלזו לכן לקחו קודם זמנו, וזה שאמר רש"י ז"ל צדיק היה רצ"ל שהיה בתכלית השלימות ולא היה צריך לפסול עוד מעשיו הראשונים, אך היות וקל בדעתו לשוב בדעתו לשוב ולהרשיע רצ"ל לשוב בתשובה גם על עבודה זו ולהרשיע עצמו עוד, לפיכך מיהר הקב"ה וסילקו והמיתו קודם זמנו כדי שלא יפסול עוד עבודה זו, עכד"ק. וי"ל דזה מבואר בכתוב דכתיב ויתהלך חנוך את האלקים אחרי הולידו וכו', שמעינן כבר שהיה בבחי' הולך ועבד את אלקיו, ושוב חזר וכתב ויתהלך חנוך את האלקים, פ"י תמיד נהג להרשיע עבודתו הקודמת והתחיל כביכול להתהלך בדרך עבודה חדשה כנ"ל ולפיכך לקח אותו אלקים וכו"ל.

לה [במדבר יג יב], הנה רצה להשיג הרפואה ממדה ראשונה אל, והשיב הש"י ואביה ירוק ירק כו', היינו שילמוד קל וחומר זה סגולה לעורר מדת אל, וכן כל מדה ומדה, והנה תתבונן בכאן שם א"ל הוא החסד הגמור חסד אל כל היום [תהלים נג] וכו' עיי"ש.

ולפ"י י"ל דהדשאים רצו לעורר מדת החסד כדי להמשיך רחמים על האילנות ששינו מדבר ה' שאמר עץ פרי שיהיה טעם העץ כטעם הפרי ולא עשו כן, והנה פירש"י בפסוק הקודם עץ פרי שיהא טעם העץ כטעם הפרי והיא לא עשתה כן אלא ותוצא הארץ וגו' ועץ עושה פרי ולא העץ פרי לפיכך כשנתקל אדם על עונו נפקדה גם היא על עונו ע"כ. וקשה למה נפקדה האדמה בלבד ולא האילנות, וי"ל דהנה הדשאים נשאו קל וחומר כדי לעורר מדת החסד על האילנות ולהמתיק את דינם, כי מן האילנות למדו את הק"ו, לפיכך נפקדה רק האדמה על עונו ולא האילנות.

ובזה יש ליישב מה שהסמין הכתוב שניהם יחד ותוצא הארץ דשא עשב מזריע זרע למינהו ועץ עשה פרי אשר זרעו בו למינהו, למה הסמין הדשא לעצים, ולהג'ל מיושב דהוא נתינת טעם, כלומר לפיכך יצאו הדשאים וכו' למינהו ונשאו ק"ו, משום עץ עושה פרי ששינה מן הציווי, ועוררו עליו רחמים, והועילו בזה שעכ"פ נתקללה רק האדמה ולא האילנות עצמן, וזה שמסיים רש"י לפיכך כשנתקל אדם על עונו נפקדה גם היא על עונו, פ"י דוקא היא האדמה נפקדה ולא העצים.

ויאמר אלהים נעשה אדם בצלמנו כדמותנו וירדו וגו'. פירש"י לא נמנוע הכתוב מללמד דרך ארץ ומדת ענוה שיהא הגדול נמלך ונוטל רשות מן הקטן. צ"ב מה נשתנה בריאת האדם מכל מעשה בראשית שכן לא מציינו שהקב"ה נמלך במלאכיו רק בבריאת האדם בלבד. וי"ל עפ"מ ש"ש המקובלים כלל גדול דלעולם כח הפועל

בנפעל, הביאו זק"ה **ק מהרצ"א** כמ"פ בספריו ומקורו בספרי המקובלים הראשונים, ועי' בחי' הרשב"א [ע"ז עה:] איך יהיה הפועל פגום ופעלו משובת. והנה יען כי חפץ הקב"ה כביכול להטביע באדם מדת ענוה שיהיה הגדול נמלך בקטן שהיא מידה טובה ושרשית לכל המדות, ע"כ מיד ביצירתו נעשה הדבר בדרך ענוה, וז"ל בהמשך וירדו וכו' לשון ירידה כפירש"י, כלומר לא ימנע האדם מליד ממדרגתו ולהכניע עצמו אל הקטן ממנו, ואכן מדה זו מציינו אצל כל צדיקי הדורות.

ויברא אלהים את האדם בצלמו בצלם אלהים ברא אתו. בדרך רמז, בצלמ'ו בצל"ם אלה"ם ברי"א עולה בגימ' עה"כ תר"כ, כנגד תר"ג מצות התורה זו, דרבנן, כי זה כל האדם. בצל"ם אלה"ם עולה בגימ' רמ"ח מכוון, כנגד רמ"ח איבריו של אדם, ע"י בתרגום יב"ע בצלמא ה' ברא יתיה במאתן וארבעין ותמני איברין.

ויבן ה' אלקים את הצלע אשר לקח מן האדם ויבאה אל האדם. בגמ' [נדה מה:] מלמד שנתן הקב"ה בינה יתירה באשה יותר מבאיש, וצ"ב הלא אמרו [קדושין פ:] נשים דעתן קלות עליהן, והיאך יתיישבו שני מקראות הללו. וי"ל דעתן קלות פירושו קלות התפיסה ומהירות בהבנה ישרה יותר מן האיש, וזאת מפני בינה יתירה שניתנה להן.

על כן יעוב איש את אביו ואת אמו ודבק באשתו והיו לבשר אחד. מה מצוה זו ומה טעם יש בה לדבוק באשתו, י"ל סגולה לשלום בית היא להכיר ולהחשיב את דרכיה ומדותיה של אשתו ולקרב את מדותיו למדותיה וזהו ענין הדבקות, וכמו דכתיב [דברים יג] ובו תדבקון פירש"י הדבק בדרכיו, וכן מתאמרא בשם רז"ל הדבק במדותיו, וזהו סוד ודבק באשתו להכפיף את עצמו למדותיה ואז יוטב להם, אכן זו עבודה קשה שבמקדש אבל מתן שכרה בצדה וד"ל.

ומפרי העץ אשר בתוך הגן אמר אלהים לא תאכלו ממנו ולא תנעו בו פן תמותו. פירש"י הוסיפה על הציווי וכו'. י"ל בדרך צחות שמכאן הוא שורש הדבר שענינו רואות כי דרך הנשים להיות צדקניות ומוסיפות חומרות וגדרים יותר ממה שנצטוו האנשים כנודע, ולמדה התורה כאן שצריך זהירות ותבונה בזה דלפעמים כל המוסיף גורע.

קולך שמעתי בגן ואירא בי עירם אנכי. לכאורה היה לו לומר ואתבושש או ואיבוש, מהו ואירא. וי"ל מתחילה לא ניתנה לו לאדם הבחירה אלא היה מיועד לעשות אך טוב כמו"ש הרמב"ן בפ' בראשית ובפ' נצבים, עי' **בשפת אמת** בראשית [תרי"ג] על וזה"ק בראשית יר"א בש"ת. וכל עוד שלא היתה לו בחירה לא היה לו מורא כי כל מעשיו היו לרצון ד', אבל אחז שעבר על ציווי ד' ונעשה בעל בחירה, נפלה עליו יראת חטא כי בכל רגע עלול לחטוא, וז"ש ואירא כי עירם אנכי.

בזיעת אפך תאכל לחם. י"ל הכונה כי גם הזיעה היא בכלל הקללה, אפילו אם תרצה להמנע מאכילה כדי להמנע מן הזיעה והזיעה, לא תוכל, על כרחך תתיגע ותזיע ותאכל לחם.

ויהיו כל ימי אדם אשר חי תשע מאות שנה ושלושים שנה וימת. שנותיו של אדם הראשון תתק"ל, ואיתא בספ"ה שהוא בגימ' כ"ל הנשמ"ה תהל"ל יי"ה, ויש לבאר הרמז כי אדה"ר היה נשמה הכוללת כל הנשמות, לפיכך נרמזו שנותיו בפסוק 'כל הנשמה' וכו'.

תשע מאות ושלושים שנה. מניין תתק"ל עולה בגימ'

לא טוב היות האדם לבדו אעשה לו עזר
בגנדרו. הכוונה כי לא טוב היה באדם היה האדם היה נברא לבדו בלא יצר הרע כי אז לא פעל מאומה בביתאנו לעוה"ז ועל מה יקבל שכר, ואם תאמר עתה שנברא עם יצה"ר מי יוכל לכבוש אותו ע"ז אמר אעשה לו עזר כנגדו היינו התורה שהיא מתישה כחו של היצה"ר כמ"ש חז"ל אם פגע בך מנוול זה משכחו לבית המדרש. (אשכנזי אברהם)

הלא אם תיטיב שאת וגו' ואליך תשוקתו
ואתה תמשל בו. תשוקתו ב' במסורה, הכא, ואידך (שה"ש ז') אני לדודי ועלי תשוקתו. נראה לי כוונת המסורה, על פי מה דכתבו **תלמידי הבעש"ט** הק' ז"ע (ליקוטי יקרים קצד) דאם לפעמים מתעורר אצל האדם איזה אהבה ותאוה גרוע ורעה לעבור ח"ו על רצון הבורא ב"ה, והוא ברצונו להנצל ממנה, העצה לזה שיעורר כנגדה בלבו אהבה העליונה אהבת הבורא ב"ה ובזה ינצל מאהבה הגרועה [ע"י אגרא דכלה פר' כי תצא וז"ל: מקובל מחכמי הזמן ומרבותינו נוחי נפש, שלפעמים יבוא לצדיק גמור ההרורים במחשבתו אעפ"י שכבר בטלו ממנו תאוות העולם ולבו חלל בקברו, וזה בא לו מתאוות העולם שנפלו האותיות בסוד השביעיה אל הקליפה, והנה הצדיק אשר הוא שורש לענף האיש הזה שהפיל במחשבתו או ח"ו בפועל אותיות אל הקליפה, ולהיות הצדיק שורש לענף האנשים ההם, אזי באים אלו האותיות מהקליפה אליו שיעלה אותם מהשביעיה אל התקין, דהיינו אם הוא הרהור אהבה צריך להעלות אותם לעולם האהבה אהבת חסד, וכיוצא בשאר המדות, ואסור להצדיק לדחות זאת המחשבה ולבטלו ממחשבתו, דהוי כמו שבא אליו איזה שבו לפדותו ממסגר אסיר והוא דוחהו בבי ידים].

וזה כוונת המסורה אם 'ואליך תשוקתו' וכפירוש רש"י ז"ל ש'ל חטאת הוא היצר הרע אשר תמיד שוקק ומתאוה להכשילך, ומביא בלבך איזה אהבה ותשוקה רעה, הנה עצתי לפניך שתנצל, 'אני לדודי ועלי תשוקתו', שיעורר בלבו אהבה העליונה אהבת ותשוקת השם, ועי"ז 'ואתה תמשול בו' בהיצר הרע שלא יכשילך בלבד עבירה, והבן, ויה"ר שיהי' תקועה בלבנו אהבתו ית"ש להנצל מכל מכשול, אמן. (אור מלא)

דרוש לקשר סוף התורה לתחילתה מספח"ק בני שלשים

בטעם הסמיכות לעיני כל ישראל בראשית ברא אלקים וגו' פרש"י ז"ל א"ר יצחק לא הי' צריך להתחיל את התורה אלא מהחדש הזה לכם וכי' ומה טעם פתח בבראשית משום כח מעשי הגדי לעמו לתת להם נחלת גוים, שאם יאמרו אומות העולם לסטים אתם וכי' הם אומרים להם כל הארץ של הקב"ה היא הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, ברצונו נתנה להם וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו. דהנה משה רבינו למד ק"ו מפסח לשבירת הלוחות, ומה פסח שהיא מצוה אתה מתיר"ג אמרה תורה כל בן נכר לא יאכל, התורה כולה כאן וישראל מומרים כ"ש שלא נתנו להם [שבת פז] ובגמ' ומדרשים [תשא מז א] הטעם לשבירת הלוחות כדי שלא ידונו ישראל כאשת איש אלא כפנויה, והקשו האחרונים ע"ז דממ"א אם הי' משה רבינו שליח לקבלה מה הועיל בשבירתו והלא נתקדשו ישראל כשבאו לידו, ואם הי' שליח להולכה מה הי' לו לשברם לא יתן אותן לישראל ולא יתקדשו, ותיצו דנתקדשו בבית מצרים ובית הים על תנאי שיקבלו התורה כנאמר בהוציא את העם ממצרים תעבדון את האלקים על הרה הזה ולכן שבר הלוחות כדי שלא יתקיים התנאי ונמצא דהזנות הי' קודם הקדושין עכ"ד.

וזהו הסמיכות לעיני כל ישראל שנשאו לבו לשבור הלוחות ולמד ק"ו מפסח, ושפיר פירש"י ז"ל א"ר יצחק לא הי' צריך להתחיל התורה אלא מהחדש הזה לכם שבה פרשת הפסח שמשם למד ק"ו, אלא משום כח מעשי הגדי לעמו וגו' ברצונו נתנה להם וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו הוא ביצת מצרים ובית הים שנתן לנו הקב"ה מנחלתם ובה נתקדשו על תנאי ושפיר שבר משה את הלוחות ודו"ק

ויברך אלקים את יום השביעי. ויברך אלקים תלת במסורה. הכא, ואידך ויברך אלקים את נח ואת בניו ויאמר להם פרו ורבו ומלאו את הארץ, ויברך אלקים את יצחק בנו וישב יצחק עם באר לחי ראי. שלשה פסוקי המסורה רומזים על בני חיי ומזוני, ויברך אלקים את יום השביעי מזוני, ברכו במן וקדשו במן. ויברך אלקים את נח וגו' פרו ורבו בנים זש"ק. ויברך אלקים את יצחק וגו' עם באר לחי ראי, חיים ארוכים. הרחמן ימשוך עלינו בני חיים ארוכים מזוני פרנסה בכבוד אמן. (בני שלשים)

בינה לעיתים

דברי תורה מאת כ"ק אדמו"ר שליט"א בנעילת החג האי שתא

שבטיל זמנו מתלמוד תורה אדרבה היא הנותנת בשכר מעשה המצוה והחסד יזכה להבנה חדשה וגלוי חדש בתורה דבר שלא זכה עד עתה בדרך לימודו ועיונו, ולפיכך אסתייעא מילתא דייקא דרש בפסוק זה כדפירש"י שהבין במדרש מזמור אחד שבספר תהלים שלא היה מבין בו קודם לכן לדורשו וי"מ שמקרא זה לבדו דרש מזמור לאסף אלהים באו גוים בנחלתך וגו' קינה לאסף מיבעי ליה ודרש כך שאמר אסף שירה על שכילה הקב"ה חמתו בעצים ואבנים שבביתו ומתוך כך הותיר פליטה בישראל וכו', הרי דאעפ"י שלכאורה קינה מיבעי ליה על חורבן הבית עכ"ז נתגלה לו שיש בזה גם דברי נחמה ותקוה טובה שכילה חמתו בעצים ואבנים והותיר פליטה לישראל.

ע"י קיום מצות אלו ומעשי החסד שמקיימים בכל עת עולים הזכויות ומורידים השפעות רבות ובתוכם שפע גלויים חדשים והבנה בתורה הק' מה שלא זכינו בדרך לימודינו, והראיה משמחת בית השואבה שמקדים כל הלילה לארנו שירה בעינינו ועכ"ז משם שואבין רוח הקודש, ולמדנו זאת מגמ' קידושין לא: אמר רבי אבהו כגון אבימי ברי קיים מצות כיבוד חמשה בני סמכי הוה ליה לאבימי בחיי אביו וכי הוה אתא רבי אבהו קרי אבבא רהיט ואזיל ופתח ליה ואמר אין אין עד דמטאי התם יומא חד אמר ליה אשקין מיא אדאיתיי ליה נמנם גחין קאי עליה עד דאיתער איסתייעא מילתיה ודרש אבימי מזמור לאסף. ללמדך שכשדאם עוסק בדבר מצוה ועושה חסד עם הבריות אל יהיה מיצר על כך

בראשית ברא אלקים. הנה הזקנים שינו תלמי המלך וכתבו אלקים ברא בראשית [מגילה ט] דלכאורה הוא מהראוי להתחיל בשמו ית', והנה לפי הפשט יתכן להתבונן למה באמת לא התחילה התורה בשמו יתברך, ואומר לך דבר נחמד, דהנה ידוע כל פועל אומן מקדים במחשבתו לעשות דבר הנה עושה כדי למכור כי יחסר לו מן הממון המצטרף ומקדים במחשבתו צורך הפעולה לטובתו, דרך משל אומן העושה כלי שעות שקורין זיגור, הנה מקדים צורך הכלי לטובתו, כי הוא חסר במה שאינו יודע עתיו ורגעיו, ועל ידי הכלי הזאת יושלם חסרונו, ובאם אינו עושה בשביל זה כגון שיש לו כלי כזאת, הנה עושה כדי למכור כי יחסר לו מן הממון המצטרף לטובתו ועושה כלי זה להשלים חסרונו בממון, הנה פועל כזה לא יקרא לו פועל אמת, כי אין פעולתו אמת, עושה הזיגור וכוונתו לדבר אחר, מה שאין כן הבורא ית"ש שלם בתכלית השלימות, לא עשה פעולתו להשלים חסרונו ח"ו כי אינו בעל חסרון, ואם כן כביכול לא הקדים את עצמו במחשבתו, רק עשה לטובת הפעולה בעצמה מדרך הטוב להטיב, זה נקרא פועל אמת שפעולתו אמת הבן, הנה אילו הקדים הש"י את שמו בתורתו קודם הפעולה, היה משמע ח"ו שהוא כמו כל הפועלים שמקדימים במחשבתן את עצמן להפעולה, על כן הקדים הש"י את הפעולה להפועל ואמרה התורה בנועם אמריה בראשית ברא קודם לשמו ית', להורות שעשה לטובת הפעולה.

ויוצא לנו מזה עיקר גדול באמונה, וצורך הודעה זו לתורה ולעבודה כיון שנועד לנו שהפועל הטוב ב"ה פעולתו להטיב לבריותיו, מזה נדע שכל ציווי התורה לטוב לנו כל הימים, שהבורא ב"ה שבראנו להטיב לנו הוא יודע את אשר טוב לנו בב' העולמים, על כן מחויבים אנחנו לקיים את כל אשר צונו ולמנוע מכל אשר הזהירנו בין והתבונן. והנה גוי לא יקבל עליו דברים נחמדים כאלו, על כן שינו תלמי המלך אלקים ברא בראשית, אבל ישראל עם קרובו הן המה עמוסים מני בטן [ישעיה מז ג] המה מבינים הענין, וזה שמקושר סוף התורה לתחילתה לעיני כל ישראל יכולים לכתוב בראשית ברא אלקים, מה שאין כן לגוי צריכה לשנות ולכתוב אלקים ברא בראשית. (אגרא דכלה)

מתאמרא בשם **אדמו"ר מקאצק** זצ"ל כי ביום זה השמחה היא על התורה שעתידין אנחנו ללמוד מכאן ולהבא אבל על העבר מה שכבר למדנו אין לשמוח כי מי יודע אם היה זה לימוד ראוי ונכון עכ"ד, ונראה להוסיף בענין אחר השמחה היא להורות כי יש בתורה סגולה שניתן לנו לזכות בחידושי תורה במתנה ע"י קיום מצוות ומעשי חסד וכיו"ב דהנה כמה טרדות וטרדות וביטול תורה יש בחודש תשרי דתקף במצות והכל עסוקים במצות היום ופרט בימי השמחה עשיית הסוכה לקחת ד' מינים שמחת בית בשואבה ושומחת מטפחין ומרקדין שעות ארוכות ועלול אדם לעלות על לבו מחשבת פסול הן עסוקין אנחנו במצות נאות אבל תורה מה תהא עליה, והנה מחשבה זו יסודה בטעות, אדרבה

כמנין הכתוב ויאמר ה' אלקים ל"א טוב היות האדם לבדו, אולי נרמז כאן שחיה חיה גם היא כמנין הזה ועד מותו לא היה לבדו, כי בדברי חז"ל לא מצינו מנין שנות חייה.

וכל יצר מחשבת לבו רק רע כל היום. בגמ' [קידושין לז] תנו רבנן קשה יצר הרע שאפילו יצרו קראו רע שנאמר כי יצר לב האדם רע מנעוריו אמר רב יצחק יצרו של אדם מתחדש עליו בכל יום שנאמר רק רע כל

ג"כ גדל כי יכול להביא לו היום ראיות לדבריו ממה שלא ידע האדם תמול ושלשום, תמול היה בקי רק בש"ס והיום גם בפוסקים וכן בכל יום עזה"ד, נמצא שככל שגדול יותר בלימודיו יצרו הולך וגדל כנגדו, וז"ש כל הגדול וכי' יצרו גדול הימנו, וז"ש מתגבר עליו כל יום ע"ד הנ"ל. וכמו כן יש לפרש מתחדש עליו כל יום, כי כבר הביא כל ראיותיו והאדם דוחה אותו וסותר דבריו, ע"כ הוא מתחכם ומחדש חידושים בהלכה להתיר את האסור ע"י פלפול וסברה ולעת הצורך גם מספרי חסידות חידושים שלא שמעתן אוזן וכו', והוא שאמר יצרו של אדם מתחדש עליו בכל יום.

סיפורים ועובדות לשבת בראשית

בטענות ומענות האשה אשר נתת עמדי וכו' ולפיכך לא סיים בטוב, אבל הדרך האמיתי הוא קודם להתוודות אמנם חטאתי, ואח"כ יברר אם חטא או לא, וזה נרמז בדברי המדרש כל החוטא ואומר חטאתי אין רשות למלאך ליגע בו.

תלמיד אחד של הגאון בעל **ישועות יעקב** זצ"ל השתתה מלחזור לשיבה עד אחר שבת בראשית, וכשחזר שאלו הגאון לסיבת העדרותו, ענה התלמיד שנשאר לשבת בראשית אצל רבו הרה"ק מהר"א מזידיטשוב זצ"ל, שאלו הגאון מה היה שם בשבת ענה התלמיד שכל השבת רקדו ושרו את המילים "שבת בראשית טאנצן אלע אינינעם" התפלא הגאון מאוד מאי האי והתערעם על מנהג זה. כששמע על כך הרה"ק מהר"א מקאמינקא זצוק"ל נענה ואמר שנעלם מעיני הגאון בעל ישועות יעקב תוספות מפורש, דאיתא בתוס' (סנהדרין לז:) וז"ל: מכנף הארץ זמירות שמענו, כתוב בתשובת הגאונים שאין בני א"י אומרים קדושה אלא בשבת דכתיב (ישעיה ו) גבי חיות שש כנפים לאחד וכל כנף הוא אומר שירה אחת ביום בששת ימי החול וכשיגיע שבת אומרים החיות לפני המקום רבש"ע אין לנו עוד כנף, והקב"ה משיב להם יש לי עוד כנף אחד שאומר לפני שירה שנאמר מכנף הארץ זמירות שמענו, עכ"ל. וסיים הרה"ק שכל זה הוא רק לאחר שבת בראשית אבל בשבת בראשית כיון שנבראו המלאכים ביום שני נמצא שבשבת בראשית היה להם עוד כנף ואמרו שירה יחד עם בני ישראל שגם הם אומרים שירה בשבת, וזהו פירוש הדברים שבת בראשית טאנצן אלע אינינעם ודפח"ח.

אחר עריכת השולחן בליל ש"ק רצו החסידים לעשות ריקודין בביהמ"ד כמנהגם, שלח האמרי יוסף את משמשו לומר שלא ירקדו כי רואה חשכות גדול ר"ל, ובמוצ"ש הגיעה הבשורה כי הרה"ק רמ"מ הצמח צדיק מוויזניץ נסתלק בליל שבת כ"ט תשרי, ע"כ. ומספר כ"ק אדמו"ר שליט"א כי שמע מאת כ"ק אדמו"ר רבי **יעקב יוסף** זצ"ל **מספינקא** זצ"ל גופא דעובדא, כי רבינו **הבני שלשים** בצעירותו עשה אז את שבתו בצל האמרי יוסף, ובלייל ש"ק אחר שולחנו של האמרי יוסף שיצא כבר מביהמ"ד, רקד רבינו עם העולם לכבוד ש"ק כנהוג, ופתאום הופיע המשמש ואמר שהרבי ציוה להפסיק את הריקודים כי רואה חשכות גדול בעולם, חרדה אחזה בציבור והפסיקו מתוך פחד ודאגה, כעבור שעה קלה התנער רבינו ואמר אל העולם, אמנם המפקד נפל אבל את המלחמה יש להמשיך (דער גענעראל איז טאקע גיפאלין אבער די מלחמה גייט ווייטער און) והמשיך בריקודים עם העם לכבוד שבת קודש, ואחר ש"ק נודע פשר הדבר.

עובדא היתה אצל זקה"ק בעל **עטרת צבי** שאחד מתלמידיו הגדולים בא אצלו כדרכו על שב"ק, והרגיש שרבו מקפיד עליו (הטעם היה מפני שבעלי לשה"ד העלילו עליו שהחל לנהוג נשיאות בגלילותיו), באמרו, חידוש בעיני שהנכם באים אלי עוד, וכשראה קפידת רבו נענה ואמר אמנה חטאתי ולפיכך באתי עתה לבקש דרך תשובה, ונתפייס לו, אח"כ נכנס שוב אל רבו ואמר, רבינו אמנם חטאתי אבל אחר הפיוס עז רצוני לידע מה הוא החטא שבידי, ובשמוע רבינו דבריו אלו התערעש מאוד מצדקותו וחכמתו ואמר, אילו היה **אדם הראשון** בדרך זו **כמוך היה דרכו צלחה יותר ממה שהצלחת בטענותיו**, וואלט עהר גיוועהין בעסער גיפאהרען, כי הוא נכנס

פעם אחת כשהיה רבינו הזקן בעל **בני שלשים** עוד רב בטאהש נסע לאדמו"ר **הייטב לב** לסיגעט על שבת בראשית, ואז היה שם הרה"צ רבי **אהרן** מצאנז ז"ע, ואדמו"ר בעל ייט"ל זע"א כיבד את הרה"צ מצאנז לאמר תורה בליל שבת ואמר תורה, וכידוע שהה"צ היה אומר תורה דברים נוראים, אחר ברהמ"ז הלכו בני אדמו"ר הייטב לב ז"ע אל הסוכה לברך על פירות, והלך אדמו"ר מקאסאני ג"כ שמה, ואז היו שם כל בני אדמו"ר רק הרב מקאליביסוב לא היה, אמר הרה"צ ר' משה יוסף מאיהעל נראה מי יכול לחזור על התורה של הרב מצאנז? ושתקו כולם. ענה אדמו"ר מקאסאני אני יכול לאמור התורה! ואמרו לו כולם שיאמר, ואמר להם התורה כהייתה ובצורתה, אחר שגמר התורה אמר לו הרב מאיהעל "יעצט זענט איהר מפליא די תורה, וואס וועט איר טאן ווען איר וועט קומען צו אייער רבי", מיד אמר א גוטען שבת והלך לו, ובבוקר לא בא אל הבית המדרש ולא אל השלחן, ואצל השלחן שאל אדמו"ר היט"ל היכן הוא הרב מטאש ענה הרב מלאפאש ר' משה דוד "ער האט זיך נעכטן באליידיגט" אמר אדמו"ר "וואס ווילט איר פון איהם האבן?" ופנה אל הרה"צ מצאנז ואמר "ווייסט איהר מוחותן דאס איז א חידוש פון א יונגעראמן, ער האט דאס גאנצע לשון פין דעם הייליגען ברית כהנת עולם", ושלו אחריי אשר היה יושב בבית הרב נפתלי האלפערט, וכאשר בא, אמר לו אדמו"ר "איך האב מיך אנגענומען פאר דיין קריווע" (אנכי יצאתי להגן על כבודך).

בהקדמת הרה"ק מוספינקא בעל החקל יצחק בן מרן האמרי יוסף לספר אמרי יוסף (מאמר התשיעי) סיפר שבשבת קודש (פ' בראשית תרמ"ה) כשנפטר הרה"ק מוה"ר מנחם מענדל מוויזניץ זצ"ל, ובספינקא

לשון תורה

מתוך ספר 'לשון תורה' על כפל לשונות בתורה מאת כ"ק אדמו"ר שליט"א

וַיְצוּ ה' אֱלֹקִים עַל הָאָדָם לֵאמֹר מִכָּל עֵץ הָגֵן אָכַל תֹּאכַל: גְּמָרָא [סנהדרין נז:] מכל עץ הָגֵן ולא גזל, אכל תאכל ולא אבר מן החי^א. זוהר [בראשית ל"ה ע"ב], מכל עץ הָגֵן אכל תאכל דשריא ליה כלא דלכלינהו ביחודא, אברהם אכל ויעקב וכל נביאים אכלו וחיו, אבל אילנא דא אילנא דמותא איהו מאן דנטיל ליה בלחודוי מיית^ב. רד"ק, כפל הלשון בא לחזק הדבר שיזדוץ לאכול. אור החיים, טעם אמרו לאמר, וכפל אכול תאכל, וכפל מות תמות, יכוין על חוה שציוהו לאמר המצוה לחוה אכול אתה תאכל בת זוגך, מות אתה תמות גם היא אם תעבור, ישנה באזהרה וישנה בעונש^ג.

א פירש"י, אכול תאכל - העומד לאכילה, ולא תאכל אבר מן החי דבהמה בחייה אינה עומדת לאכילה אלא לגדל ולדוה ע"כ. ולפי"ז כונת הכתוב בכפל הלשון 'אכל תאכל' כלומר מה שנקרא אוכל אותו תאכל לאפוקי אבר מן החי שאינו נקרא אוכל. **ב** ופירשו מפרשי זוהר דעץ הדעת לבדו הוא סוד מלכות שרגליה יורדות מות ומי שלוקח את המלכות להנות ממנה כשהיא לבדה ימות, כי לוקח לעצמו סם המות לפי שהקליפות נאחזות בה הגורמות לו מיתה, לכן צריך סם חיים של עץ החיים להציל אותו מהם, ור"ל שהותר לו לאכול גם מעץ הדעת אם יאכלנו יחד עם עץ החיים. ולפי"ז יש לומר דזהו כפל הלשון אכל תאכל חד לעץ הדעת וחד לעץ החיים. וסיעתא לזה מצאתי בספר צפנת פענח על סודות התורה לרבי אלעזר אשכנזי ז"ל, מכל עץ הָגֵן אכל תאכל, היא מצות עשה לאכול תחלה מכל עץ הסובב לעץ החיים ואח"כ לאכול מעץ החיים שהוא מכלל כל עץ הָגֵן ובתוכם. **ג** בספר בינה לעתים דרוש ע"ד ד"ה אמנם לדעת וכו' ג"כ הקשה על כפל הציווי אכל תאכל ויתירך באריכות עיי"ש. ובס' באר מים חיים פ' בראשית כתב וז"ל מכל עץ הָגֵן אכל תאכל, כי אותו היום ערב ש"ק היה ובו נאמר לקטו לחם משנה להכין ליום השבת, וע"כ אמר לו אכל תאכל שני אכילות א' בע"ש ואחת שתכין לך על השבת כי ביום הששי והכינו וגו'. ויש מפרשים שהכפל אכל תאכל בא לרבות שהותר לאכול פעמים רבות כרצונו.

הילוכם בקודש

עובדות והנהגות מרבותינו הקדושים מקאסאן זצוק"ל

מנהגי הנחת תפילין

[ד"א]

א הכיס עם התפילין של רש"י היה מונח לצד ימין בכיס הגדול של הטלית, ושל רבינו תם לצד שמאל.
ב התפילין של רש"י שהניח לתפילת שחרית היו גדולים מאוד, והיו הבתים עשויים מעור שור (מטיסמניץ) שהשי"ן שלהם היו מקוים דקים עד למטה והראשים היו גם כן קטנים מאוד (ושל בנו הקדוש הב' אלתר הי"ד היו גם כן של עור שור אבל לא היו גדולים כל כך). הקשר של הראש היה בצורת מ"ם סתומה פשוטה, ולא היה חוט התפירה עובר בין בית לבית.
ג כשהניח התפילין לתפילת שחרית אמר נוסח לשם ייחוד של קודם הנחת תפילין כי כבר אמרו בבוקר כשהניח שתי הזוגות של תפילין ביחד, רק אמר נוסח זה: הריני מניח תפילין של יד להביא כל העובדי כוכבים תחת יד הוי' שכניה תתאה ותפילין של ראש להביא כל העובדי כוכבים תחת רשות השכינה עילאה ככתוב כי אתה ה' עליון על כל הארץ מאור נעלית על כל אלהים ויהי נועם וגו'.
ד בדרך להניח תפילין על של יד, ועל מצות תפילין על של ראש, וברכת על מצות אמר גם כן בקול כדי שיענו אחריי אמן, ולא אמר ברוך שם כבוד מלכותו וכו', אלא מיד אחר ההידוק אמר הפסוק וברוך שם כבודו לעולם וימלא כבודו את כל הארץ אמן ואמן.
ה היה מיישר הרצועות קודם הנחתן, ונשק התפילין והניח את השל יד מיושב ואח"כ עמד ובירך הברכה מעומד, ומיד ישב ועשה ההידוק והכריכות מיושב, ולפעמים לא ישב כלל בתוך הכסא ממש בעת הנחת התפילין של יד רק ישב על המשענת יד של הכסא, ובפרט כשהניח תפילין דראב"ד.

ו בעת הנחת התפילין (הברכה ההידוק וסיבוב הכריכות) כיסה היד בטלית.
ז אחר ההידוק כרך כריכה אחת על המעברתא והוי"ד ולא עשה על הקיבורת כריכות בצורת שי"ן אלא תיכף עשה הכריכות על הזרוע, ועשה שש כריכות שלימות ושתי חצאי כריכות אחת שלפני הכריכות ואחת שלאחרי הכריכות.
ח בשנים האחרונות שינה מנהגו ועשה שבע כריכות ושתי חצאי כריכות, אחר כך עשה כריכה אחת על הפרק התחתון של האצבע האמצעי, וכריכה אחת על פרק התחתון של שלש האצבעות אצבע אמה קמיצה, והנותר מן הרצועה כרך על כף היד בלי תחיבה (עיי' דעת קדושים).